Oponentský posudek magisterské práce Tamary Kubečkové
Perspektivy queer čtení umění avantgardy v Čechách: Vybrané příklady
Vedoucí práce: prof. doc. PhDr. Marie Rakušanová, Ph.D.
Ústav pro dějiny umění, FFUK

Práci Tamary Kubečkové pojednávající o možnostech queer čtení moderního umění jsem si přečetla se zájmem, vzhledem k tomu, že se zpracovává téma, které je mi blízké. Jak autorka zmiňuje v úvodní kapitole, otázkám jiné než heteronormativní identity a z ní vyplývajících interpretačních rámců v uměleckém kontextu se již v českém prostředí někteří badatelé a badatelky věnovaly*i dříve, přesto považuji práci Tamary Kubečkové za originální a přínosnou. Autorce nejde o definici queer umění ani (primárně) o sexualitu tvůrců, jejichž tvorbou se ve své práci zabývá, ale o možnosti queer čtení coby produktivního otevírání a zmnožování významu. Tento přístup jednak reflektuje interpretační autoritu interpreta*ky odrážející její*jeho queer zkušenosti, ale zapojuje i dobovou reflexi, která umění moderny otevírala nehetorosexuálním výkladům. S použitím těchto queer způsobů čtení Kubečková přesvědčivě ukazuje, jak dosavadní výklady (nejen) moderního umění reprodukují heteronormativní, ale i homonormativní ideové rámce a zároveň vytěsňují interpretace vycházející z odlišného prožitku touhy a celkově jiné zkušenosti se světem.

Autorka strukturuje práci prostřednictvím tří kapitol, které se koncentrují na jednotlivé perspektivy vycházející ze současné queer teorie aplikované na dílo moderních malířů vznikající především v první třetině 20. stol. Kapitola o Janu Zrzavém tak tematizuje primárně fluidní prožitek genderové identity a vymezuje se vůči homonormativnímu čtení Zrzavého díla. Ve druhé kapitole Kubečková na příkladech děl Jana Preislera zkoumá koncept narcismu a jeho vztahu k introspekci. V téže kapitole analyzuje díla Vratislava Nechleby prostřednictvím záměrného afektu a přehnané sebestylizace, tj. „campu“. Třetí kapitola se zabývá fenoménem „řecké lásky“, ideálem mladistvého krásného těla a jeho eroticko-spirituálních souvislostí v malbách Jana Zrzavého, Vlastimila Hofmana, Miloše Jiránka a dalších.

Přínos práce spočívá především v důsledném a poučeném zkoumání aplikovatelnosti současné queer teorie na daný obrazový materiál. Kubečková sebevědomě postuluje queer perspektivy nikoli jako alternativu nebo derivát gender studies, ale jako plnohodnotný metodologický rámec. Její „kvíření“ moderny má někdy podobu provokací (autorka s oblibou používá slovo „troufalý“) a jindy otázek, na které nenabízí definitivní odpovědi. I když lze tyto otevřené polemiky chápat jako svého druhu queer strategii, je přece jen škoda, že se autorka občas pouští do spekulací, které jen „nadhodí“, aniž by důkladněji prozkoumala jejich potenciál pro queer čtení. Jako příklad lze uvést její domněnku, že Zrzavý mohl číst Freudův text Vzpomínka na Leonarda da Vinci a reagovat na něj ve svém díle.

Postrádala jsem společné zarámování témat narcisismu a campu v druhé kapitole. Domnívám se, že autorka mohla tyto dva koncepty více rozehrát proti sobě a prozkoumat jejich produktivní rozdíly a potenciální souvislosti. Nemohla jsem se rovněž zbavit dojmu, že jednotlivým kapitolám chybí alespoň náznak závěru. Stejně tak jsem čekala, že se Tamara Kubečková v závěru pokusí o hlubší syntézu témat jednotlivých kapitol, v níž by mohla důkladněji zhodnotit přínos queer čtení pro nahlížení zkoumaného materiálu a případně si položit otázku, jak radikálněji aplikovat perspektivy queer studies a s jejich pomocí nabourat nejen představu jednoznačné genderové či sexuální identity, ale i stabilního významu.

Naopak jako pozitivum práce vnímám skutečnost, že autorka v textu polemizuje s etablovanými autory a v práci ukazuje, jak se reflexe kanonických děl modernismu posouvá díky měnícímu se diskurzu genderové a queer teorie. Zároveň je podle mého názoru důležité zdůraznit, že Kubečková při této změně perspektivy reflektuje svou vlastní situovanost a jistou míru osobní zainteresovanosti, s níž k tématu přistupuje. Ve společnosti, která přes mnohé emancipační snahy stále často stigmatizuje jiné než cis-heterosexuální identity, představuje queer čtení moderny víc než jen jeden z možných metodologických přístupů. Přínos práce tedy spatřuji i v tom, že pomáhá spoluvytvářet svět, který bude otevřenější odlišným zkušenostem, významům a touhám.

Jazykově je práce do jisté míry nevyvážená. Místy zarazí překlady z angličtiny (oprese místo represe, rolové modely místo vzory). V některých pasážích je text stylisticky neobratný nebo zbytečně komplikovaný až na hranici čitelnosti.

Přes výše zmíněné kritické poznámky doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm Výborně.

Níže jsou některé otázky k diskuzi:
Autorka tvrdí, že postupným rozpouštěním hranic může dojít k „naplnění samotného pojmu queer – když nebude co překonávat, rozpustí se sám v sobě.“ (s. 8) Jak si takový stav lze představit?

V závěru předkládá Tamara Kubečková tvrzení, že jednou z implicitních myšlenek práce je zpochybnění nutnosti rozlišování „umělectva“ na základě identity a sexuality. Je tomu skutečně tak?

Z mé poznámky ohledně možné syntézy v závěru práce vyplývá ještě jedna dost obecná, ale zásadní otázka: Jak mohou queer studies obohatit metodologii dějin umění?

V Praze dne 1. 9. 2025

Mgr. Zuzana Štefková Ph.D.